
VÝSTAVNÍ ČINNOST ZEMĚDĚLSKÉ JEDNOTY ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY

Jiřina Juněcová

Ve svém příspěvku bych se chtěla zabývat celostátními hospodářskými výstavami v době první republiky, které se konaly v Praze na výstavišti v Královské oboře. Jejich hlavní koordinátorkou byla ve spolupráci s ostatními institucemi Zemědělská jednota ČR. Výstavy organizované za doby předmnichovské republiky navázaly ve všech směrech na tradici hospodářských výstav z 19. století.

V naší velice rozmanité literatuře existuje řada studií a článků, které se zabývají hospodářskými výstavami. Vývojem těchto výstav v 19. století a na počátku 20. století a počátky hospodářského výstavnictví v celostátním měřítku u nás se zabývají práce Františka Sittenského, Gustava Jahna, Edvarda Reicha a Antonína Kubačáka.¹ Další neméně bohatá škála článků popisuje a hodnotí průběh i ohlas jednotlivých pražských hospodářských výstav.² Pro dobu předmnichovské republiky u nás chyběl celkový obraz o jejich existenci, a proto jsem se pokusila sestavit tento přehled na základě archivního materiálu a na základě tištěných pramenů, které mohou archiválie nahradit. Jedná se především o zprávy o činnosti Zemědělské jednoty uveřejněné v jejím odborném časopise se stejným názvem. Časopis je možno využít i ke zpracování naznačené tematiky. Zemědělská jednota Československé republiky byla založena na sklonku roku 1919 z podnětu agrární strany pro hájení zájmů zemědělců. Jako spolek byla úředně schválena 29. prosince 1920. Vedle Zemědělské jednoty existovala instituce se stejnou náplní, která se jmenovala Ústřední hospodářská společnost. Velmi krátkou dobu obě organizace působily souběžně vedle sebe. Ústřední hospodářská společnost zanikla již v roce 1920 a všechny její úkoly převzala Zemědělská jednota a stala se její pokračovatelkou. Zemědělská jednota byla zlikvidována roku 1942 na základě vládního nařízení č. 294/1942 Sb.³

Během svého krátkého působení byla Zemědělská jednota vedle jiných činností hlavní koordinátorkou celostátních hospodářských výstav v Praze. Výstavy měly poskytovat široké veřejnosti obraz současného hospodářského stavu v zemědělské výrobě a průmyslu, výchovně působit na návštěvníky, umožnit další zemědělský pokrok, zprostředkovat přímý styk výrobců se spotřebiteli a podporovat rozvoj zemědělství a uplatnění zemědělských produktů na trhu.

Jednotlivé expozice hospodářských výstav kromě výstav zaměřených tematicky byly rozděleny do několika věcných skupin. Členění navazovalo na tradi-

ce hospodářských výstav z 19. století a především na jubilejní výstavu z roku 1891. Tohoto rozdělení výstavních expozic jsem se přidržela. Jejich obecná struktura vypadala následovně:

I. Zemědělství, kam byl začleněn zemědělský výzkum, školství, literatura, spravověda a zemědělská statistika.

II. Rostlinná výroba – pěstování zemědělských plodin, lnářství, vinařství, zahradnictví, ovocnictví a ovocnářství, zelinářství, choroby rostlin, léčivky a chmelařství.

III. Lesnictví a myslivost

IV. Chov dobytka – výstavy skotu a koní a veškeré záležitosti týkající se drůbežnictví, rybářství, včelařství a zvěrolékařství.

V. Zemědělský a potravinářský průmysl – cukrovarnictví, lihovarnictví, mlynářství, mlékárny, pivovary, škrobárny, zpracování ovoce a zeleniny, kávoprůmysl a výroba umělých hnojiv.

VI. Hospodářské stroje – jejich novinky a zejména stroje ke zpracování půdy a plodin.

VII. Hospodářské družstevnictví

VIII. Zemědělské, řemeslnické a průmyslové živnosti a jejich výrobky.

IX. Hospodářské stavebnictví – plány, modely a rozpočty zemědělských staveb, stavební hmoty a keramika.

X. Různé

Význam hospodářských výstav a jejich obliba mezi tehdejší veřejností neustále stoupala. Zvětšovala se výstavní plocha, rostl počet vystavovatelů i návštěvníků v jednotlivých letech, jak je patrné z následující tabulky, která uvádí počet vystavovatelů celkem, počet vystavovatelů v jednotlivých skupinách (římská čísla odkazují na uvedené schema hospodářských výstav) a výstavní plocha je uváděna v m².⁴

Rok	Celkem	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	Plocha
1921	1986	40	12	15	667	56	162	115	8	11	–	17980
1922	1156	48	327	13	469	40	137	101	6	15	–	21689
1923	963	70	175	14	470	20	59	127	14	14	–	11389
1924	859	69	122	5	368	19	129	130	4	13	–	21870
1925	937	144	37	24	425	21	128	146	3	9	–	21687
1926	930	118	50	18	367	50	143	160	10	14	–	12351
1927	1187	84	58	8	522	34	183	269	4	27	–	47209

1928	1654	55	28	26	922	24	173	400	4	22	–	69793
1929	1760	142	80	27	867	29	172	421	2	20	–	69744
1930	1686											72 780
1931	1516	85	118	11	591	47	165	314	4	25	155	76121
1932	1512	24	29	8	789	34	121	302	–	18	177	76227
1933	1776	19	26	335	758	18	117	297	–	27	179	75882
1934	1835	43	110	184	899	30	120	283	–	21	155	77642
1935	1660	26	36	218	773	44	80	257	–	26	200	69540
1936	1844	27	34	331	876	31	130	257	–	21	140	74869
1937	1934	38	27	283	908	18	129	251	1	177	102	80748
1938	1741	34	42	304	775	17	208	226	1	56	78	82767

K tabulce je třeba poznamenat, že pro rok 1930 se nepodařilo zjistit počet vystavovatelů v jednotlivých skupinách. V letech 1934–1937 se návštěvnost pohybovala v průměru mezi 300–400 tisíci osob.

První celostátní hospodářská výstava v Praze, které se Zemědělská jednota zúčastnila, se konala roku 1921 a veřejnost ji hodnotila velice pozitivně. Téhož roku ještě Zemědělská jednota uspořádala hospodářskou výstavu v Bratislavě ve spolupráci se slovenskou expoziturou ministerstva zemědělství.

Řada hospodářských výstav byla často tematicky zaměřena. V roce 1927, v době 100. výročí vynálezu pluhu bratraci Veverkovými, se pořádala výstava pod názvem „Z historie vývoje pluhů a zpracování půdy“ a následujícího roku se jmenovala „Vše pro venkov“.

Roku 1931 se konal XV. Mezinárodní zemědělský kongres v Praze, který ovlivnil přípravy celostátní hospodářské výstavy. Byl kladen důraz na prezentaci československého zemědělství a průmyslu vůči cizině. K plánování výstavy v následujícím roce se přistupovalo s krajními rozpaky a dokonce se uvažovalo o tom, zda by se měla vůbec konat, a pokud by se uskutečnila, tak pouze v omezeném rozsahu. Hospodářská výstava byla uspořádána jako obvykle a se zdárným průběhem. Program se zaměřil na propagaci domácích výrobků a zemědělských produktů a snažil se získat pro ně českého konzumenta vzhledem ke ztrátě zahraničních trhů. V roce 1933 se pražská výstava konala pod názvem „Zač zemědělec prodává a zač konzument kupuje“. Jejím hlavním úkolem bylo ukázat za jaké ceny zemědělec nakupuje hospodářské stroje a za kolik prodává své výpěstky a zdůraznit rozdíl mezi cenou hlavních zemědělských produktů, za kterou je zemědělec prodával a konzument nakupoval – tedy téma stále aktuální.

Změna mezinárodních politických poměrů se odrazila i v námětu XV. hospodářské výstavy v roce 1935. Její ústřední expozice se jmenovala „Venkov a branná moc“ a měla názorně vyličit, jakou složku představuje armáda jako konzument

zemědělských výrobků, co potřebuje a očekává od našeho venkova a čím ji on může přispět. Roku 1938, kdy se slavilo dvacáté výročí samostatnosti československého státu, se konala hospodářská výstava v pořadí již osmnáctá. Byla zaměřena na výsledky, jichž dosáhlo naše zemědělství a průmysl od roku 1918, ale i na možný budoucí vývoj.

Výstavy pořádané v letech 1939–1940 proběhly již pod německým patronátem a výstava v následujícím roce, která měla být uspořádána jako putovní hospodářská výstava v Pardubicích, se po mnoha průtazích neuskutečnila vůbec.

Součástí jednotlivých hospodářských výstav se staly ještě tzv. výstavy speciální věnované vždy jiným tématům, jako např. zemědělskému školství, lesnictví a myslivosti, kynologii, drobnému hospodářskému zvířectvu, dále existovaly výstavy hospodyňské spojené se zdravou výživou a péčí o děti (od roku 1926 se staly součástí celostátních hospodářských výstav), dále výstavy jako mlékařská ap.⁵ Z nejvýznamnějších speciálních výstav byla uspořádána v roce 1926 výstava pod názvem „Hygiena venkovské ženy“, roku 1927 se jmenovala expozice ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy „Zdravý venkov“.

Velmi dobrou úroveň měly lesnické výstavy v letech 1929–1930 zaměřené na hospodářské zřízení lesů a na jejich ochranu. V roce 1932 se konala lesnická výstava pod názvem „Dřevo v našem národním hospodářství“, kde hlavním vystavovatelem bylo Ústřední ředitelství státních lesů a statků v Praze. Jejím úkolem byla propagace dřeva v národním hospodářství. Následujícího roku se pořádala I. celostátní československá výstava myslivosti a v dalším roce opět lesnická výstava věnovaná lesnímu průmyslu a výstava loveckých trofejí ulovených předešlého roku.

Mezi speciálními výstavami roku 1936 měla své místo výstava zabývající se pěstováním brambor a jejich využitím v průmyslu a výstava, která se týkala dřeva a jeho upotřebení v hospodářství. V roce 1937 se pořádala přehlídka pšenice z celostátní jakostní soutěže pšenice ze sklizně z předchozího roku, výstava pod názvem „Slovenské hory“ a výstava nazývaná se „Voda, plyn a zdravotní technika“ věnující pozornost zemědělskému obydlí a o rok později se konaly speciální výstavy jako např. III. celostátní meliorační výstava pod názvem „Věda a půda“, II. celostátní výstava kukuřice, mlékařská výstava zabývající se mlékařským družstevnictvím za posledních dvacet let a přehlídka pšenice a ječmene z celostátní jakostní soutěže ze sklizně minulého roku, která se uskutečnila i v následujícím roce.

Součástí hospodářských výstav se stala od roku 1925 odborná poradna Zemědělské jednoty, ve které zemědělští odborníci vyřizovali bezplatně na výstavišti pro veřejnost dotazy z oblasti zemědělské správy, účetnictví, pojištění, daní, pěstování a výživy rostlin, hnojení, chovu a nemocí zvířat, zemědělských sta-

veb, strojů a pozemkové reformy. Na základě přinesených vzorků půd byly prováděny pro zájemce rozborů.

Zemědělská jednota se podílela prostřednictvím okresních odboček na organizování regionálních zemědělských výstav ve spolupráci s tamními spolky a na některé výstavy přispívala i finančně.

Chtěla bych upozornit na skutečnost, že Zemědělská jednota navazovala kulturní i obchodní styky se zemědělci cizích států nejen při příležitosti hospodářských výstav v Praze, ale i uskutečňováním zájezdů do ciziny, např. roku 1921 na výstavu do Lipska a do Holandska, roku 1922 na výstavu do Norimberka a do Dánska, v roce 1923 do Švédska a opět do Dánska. Obdobně tomu bylo i v následujících letech.

Z další osvětové činnosti věnovala jednota pozornost i organizování přednášek, a to od roku 1923 každoročně v rámci tzv. Zemědělských týdnů. Přednášky se týkaly takřka všech odvětví zemědělství a konaly se jak v Praze, tak později v jednotlivých venkovských městech po celé republice. Pro ně se podařilo jednotě získávat přední zemědělské odborníky.

Jednota pořádala i praktická školení ve formě různých kurzů. V této oblasti se zaměřila především na výcvik zemědělského dorostu organizováním zájezdů a odborných praxí jak doma, tak i do ciziny (zvláště do Dánska, Holandska a Švýcarska).

Kromě výstav se na veřejnosti prezentovala Zemědělská jednota řadou nej-různějších soutěží jako např. soutěže na rozmetadla strojených hnojiv a na stavbu hnojišť, víceleté jakostní soutěže pšeničné, celostátní soutěže a výstavní trhy pivovarských ječmenů, soutěže na plakáty jednotlivých hospodářských výstav, soutěže fotografické ap.

Od 1. ledna 1922 vydávala jednota časopis „Zemědělská jednota“ s přílohami „Zhospodárnění práce zemědělské“ a „Zemědělské poradnictví – Praktické pokusnictví“.

Závěrem je možné podotknout, že Zemědělská jednota organizováním celostátních hospodářských výstav a výstav regionálních navázala na tradici výstav z konce minulého století, položila základy československému výstavnictví a pořádáním hospodářských výstav přispěla k propagaci zemědělské výroby a výzkumu, lesnictví a technickému pokroku jak doma tak i v cizině.

Písemnosti vzniklé z bohaté činnosti Zemědělské jednoty jsou dnes uloženy ve Státním ústředním archivu v Praze.⁶ Velkou část tvoří materiály týkající se zemědělského výstavnictví. Obsahují informace o přípravách a organizování jednotlivých výstav. Neméně cenné jsou i doklady vztahující se k úpravám pražského výstaviště jako např. plánky ap.

POZNÁMKY

- ¹ Sittenský, František: Vzpomínky na počátky hospodářského výstavnictví v Čechách. Zemědělská jednota, 1, 1922, č. 10–11, s. 123–124; Jahn, Gustav: K dějinám pražských hospodářských výstav. Venkov, 16, 1921, č. 110, s. 2; Reich, Edvard: Sto let selských výstav a polních kázání (František Horský). Věstník Čsl. zemědělského muzea 14, 1941, s. 110–115; Kubačák, Antonín: Dějiny zemědělství v českých zemích. II. díl. Praha 1995, s. 123.
- ² Jedná se o zprávy a články týkající se jednotlivých výstav a jejich hodnocení, které byly uveřejněny v denním i odborném tisku a hlavně v publikacích Zemědělské jednoty. Dále je nutné vzpomenout i výstavní katalogy vydávané jednotou.
- ³ SÚA Praha, fond Zemědělská jednota. Bližší dějiny obsahuje inventář fondu.
- ⁴ SÚA Praha, Zemědělská jednota, inv. č. 20, kart. 9.
- ⁵ SÚA Praha, Zemědělská jednota, inv. č. 29, kart. 20.
- ⁶ dtto

ZUSAMMENFASSUNG

DIE AUSSTELLUNGSTÄTIGKEIT DES LANDWIRTSCHAFTLICHEN VEREINS DER TSCHECHOSLOWAKISCHEN REPUBLIK

Jiřina Juněcová

Die Autorin befaßt sich in ihrem Beitrag mit den gesamtstaatlichen Wirtschaftsausstellungen in der Zeit der ersten Tschechoslowakischen Republik, die in Prag stattfanden und deren Hauptkoordinator der Landwirtschaftliche Verein der Tschechoslowakischen Republik (Zemědělská jednota Československé republiky) in Zusammenarbeit mit anderen Institutionen war.

Die vom Verein organisierten Ausstellungen gingen vollkommen von den Traditionen der Ausstellungen des 19. Jahrhunderts aus. Sie sollten die breite Öffentlichkeit mit den erreichten Ergebnissen der landwirtschaftlichen Produktion und der Industrie bekannt machen, den landwirtschaftlichen Fortschritt ermöglichen, die heimischen landwirtschaftlichen Produkten auf dem Markt propagieren und weitere Entwicklung der Landwirtschaft unterstützen.

Viele Arbeiten in unserer Literatur befassen sich mit der Entwicklung der Wirtschaftsausstellungen bei uns im 19. und anfangs des 20. Jahrhunderts. Für die Zeitperiode der ersten Republik fehlte bis jetzt das Gesamtbild über ihre Existenz, und deshalb versuchte die Autorin diesen Überblick zu schaffen, auf Grund der Archivmaterialien und des Druckquellen, die in der Fachschriften des Landwirtschaftlichen Vereins veröffentlicht wurden und die man für die Verarbeitung dieser Thematik ausnützen konnte.